

## PROBLEMI IN DISKUSIJA

### NEKAJ KRATKIH PRIPOMB K PRISPEVKU PETRE SVOLJŠAK O PRVI SVETOVNI VOJNI IN SLOVENCIH

Popolnoma se zavedam dejstva, da je neizmerno lažje kritično prebirati dela, ki so jih avtorji objavili po dolgotrajnem raziskovanju, in v njih iskati mesta, h katerim je mogoče kaj pripomniti, kot pa jih sam pisati. Prav zato, ker gre za temeljito znanstveno delo, pa se mi zdi potrebno dodati nekaj pripomb k drugemu delu pregleda Petre Švoljšak o slovenskem zgodovinsko-publicistiki in spominski literaturi o prvi svetovni vojni (ZČ, 1993, št. 4, str. 547–562). Moj kratek dodatek k delu kolegice Petre Švoljšak ne bi smel biti razumljen kot neprijazna kritika ali samohvala. V njeni razpravi, ki sem jo z veseljem prebral in ob prebiranju vedno znova ugotavljal, koliko napora je bilo potrebnega, da je ugledala luč sveta, je moč najti domala vse, kar so Slovenci napisali o prvi svetovni vojni. Gre za ne samo prvi tak, temveč tudi dragocen prispevek k slovenskemu zgodovinsko-publicistiki, ki ga želim le dopolniti še z nekaterimi deli, ki po mojem mnenju tudi sodijo v tako zasnovan pregled »zgodovinsko-publicistike in spominske literature«, kot ga je napisala kolegica Švoljšakova.

Na strani 549 citirane razprave avtorica govori o Svetozaru Borojeviću in v tej zvezi omeni tudi razpravo Josipa Žontarja »Arhiv poveljstva armadne skupine Svetozarja Borojevića« (Kronika IV/1956, 1/39–47), že prej, v prvem delu razprave (ZČ 1993, št. 2, str. 263–286) na strani 227 in v opombi 116 pa je tudi posvetila nekaj pozornosti feldmaršalu S. Borojeviću in njegovim spominom z naslovom »O vojni z Italijo«. Ne v prvem in ne v drugem delu pa ne omenja članka, ki sem ga napisal v Kroniki leta 1974, št. 2, na straneh 107–111 z naslovom »O vojni z Italijo (1914–1915)«. V njem sem primerjal tri publikacije (dokumente), ki govorijo o vstopu Italije v vojno in pojasnjujejo Borojevićev tekst: zbirko Miklosa Komjatyja »Protokolle des Gemeinsamen Ministerrates des Oesterreichisch-Ungarischen Monarchie (1914–1918)«, Akademiai Kiado, Budapest, 1966, knjižico *Adriaticusa* (citirana v prvem delu razprave Petre Švoljšak) »O vojni z Italijo od feldmaršala Borojevića«, Ljubljana 1923, in originalni dokument z istim naslovom, ki je bil osnova za to knjižico; hrani ga arhiv INV pod signaturo Fasc. 39, št. R10.

Posebno poglavje posveča avtorica »Civilnemu prebivalstvu, begunstvu«. Res je sicer, da je bil njen temeljni namen spregovoriti o pisanju o prvi svetovni vojni, toda vseeno je težko razumeti, da ni vsaj v opombi omenila razprav kot so: Vovko Andrej, »Organizacija jugoslovanskih emigrantov iz Julijske krajine do leta 1933«, ZČ 1978, št. 4, str. 449–473; Nečak Dušan, Prispevek k vprašanju primorskih beguncev v letih 1918–1920, Kronika 1973, št. 2, str. 120–126; Vovko-Nečak, *L'Attività degli Sloveni e dei Croati della Venezia Giulia nell'Emigrazione in Jugoslavia. Quaderni, Volume VIII, Centro di ricerche storiche – Rovigno, 1984–1985, str. 289–307*. Vsebinska teh razprav se vsaj dotika časa prve svetovne vojne, begunstvo (tudi kasnejše) pa je bilo v mnogočem posledica dogajanja v njej.

Podobno velja za moji razpravi v Kroniki 1972, št. 2, str. 101–106, »Pisarna za zasedeno ozemlje« in Kroniki 1972, št. 3, str. 158–162, »Položaj na slovenskem Primorju v luči Pisanre za zasedeno ozemlje od novembra 1918 do novembra 1920«. Vsebinska obeh člankov je tesno povezana s časom vojne in časom tik po njej do rapalske pogodbe. Druga govori tudi o »vsakdanjem življenju«, torej tudi o nepolitični zgodovini, česar po ugotovitvah avtorice nasploh manjka pri obravnavanju naslovne tematike.

Tudi vojaškim uporom je kolegica Švoljšakova posvetila posebno poglavje. Zbrala je zavidljivo število razprav, člankov in objavljenih spominov. Še posebej za takoimenovane »upore slovenskega vojaštva«: Judenburg, Murau, Radgona. Najbrž nezavedno pa je izpustila eno zadnjih razprav ali celo zadnjo o uporu v Radgoni maja 1918, ki sem jo objavil v knjigi »Revolucionarno vrenje v Pomurju v letih 1918–1920«, Zbornik razprav s simpozija v Radencih od 27. do 29. maja 1979, Murska Sobota 1981, str. 335–346, z naslovom »Vojaški upor v Radgoni 23. in 24. maja 1918«. Če je bil nemajhen del zgodnejših člankov o tem uporu bolj spominsko-publicistične narave (avtorica tudi ne omenja spominskega članka Franceta Bevka, Doživel sem upor v Radgoni, Delo, 20. 7. 1968), pa navedeni članek temelji, ob upoštevanju dognanj prejšnjih, v prvi vrsti na avstrijskem arhivskem gradivu, ki ga avtorji prejšnjih del v celoti niso uporabljali. Temeljno delo, ki ga je nujno upoštevati v tem kontekstu, pa je delo »Plascka, Haselsteiner, Suppan: Innere Front, Militaerassistenz, Widerstand und Umsturz in der Donaumonarchie 1918, Wien 1974.«

Ob koncu pa še drobna pripomba. Eden avtorjev knjige »Jeder Schuss ein Russ, jeder Stoss ein Franzos . . . (Wien 1983)«, ki je citirana v opombi 305, na strani 555 je Walter Lukan – prepričan sem, da ga kolegica dobro pozna –, koroški Slovenec in eden najboljših slovenskih zgodovinarjev, poznavalcev problematike prve svetovne vojne. Zagotovo si zasluži omembo v tako temeljnem članku, kot je razprava kolegice Petre Svoltjšak.

Dušan Nečak

## PONATISI ZGODOVINSKEGA ČASOPISA

V seriji ponatisov starejših številk ZČ sta leta 1993 spet izšla dva zvezka in sicer št. 1–4 letnika 14/1960 in št. 3–4 letnika 28/1974. To sta že 28. in 29. ponatisnjeni zvezek.

Tematika zvezka iz 1960 sega od neolitika do časa med obema vojnama. Josip Korošec piše o neolitu na Krasu in v Slovenskem primorju, Bogo Grafenauer o zgodnjefeudalni družbeni strukturi jugoslovanskih narodov, Nada Klaić o Neretljanski krajini v srednjem veku ter Jože Šorn o kartelizaciji industrije kleja v prvi Jugoslaviji. Milko Kos je avtor dveh krajših prispevkov o slovenski naselitvi na vzhodnem Tirolskem in zgornjem Koroškem ter v Halozah v 15. stoletju. Cena zvezka je **840 SIT**.

Zvezek iz 1974 vsebuje razprave Ignacija Vojeta o dubrovniških trgovcih na Balkanu v drugi polovici XV. stoletja, Antona Svetine o zgodovini Pliberka in okolice, Vasilija Melika o slovenski politiki v drugi polovici sedemdesetih let XIX. stoletja, Avgušтина Malleja o politiki na Koroškem v tem času. Vlado Valenčič piše o etnični strukturi Ljubljane po štetju iz 1880, Vera Kržišnik-Bukić o Mihajlu Rostoharju in »Napredni misli« in Tone Zorn o kulturni avtonomiji za koroške Slovence in nemški manjšini med obema vojnama. Cena zvezka je **720 SIT**.

Marca 1994 pa sta bila ponatisnjena še dva starejša zvezka ZČ.

**ZČ 3–4 letnika 22/1968** se začneja z razpravo Janka Pleterskega o trializmu pri Slovencih in jugoslovanskem zedinjenju. Lojze Ude je obdelal upore slovenskega vojaštva v avstro-ogrski monarhiji. Ignacij Voje predstavlja knjige zadolžnic iz dubrovniškega arhiva, Vlado Valenčič ženitno svobodo in njene omejitve od fevdalizma do liberalizma, Iskra V. Čurkina pa osebnost Davorina Hostnika. Cena **840 SIT**.

**ZČ 1–2 letnika 29/1975** objavlja predvsem referate iz piransko-tržaškega zborovanja slovenskih zgodovinarjev jeseni 1974. Metod Mikuž je tam referiral o vprašanju Julijske krajine in Trsta 1947–1954, Miroslav Pahor o piranskem statutu iz leta 1274, Ferdo Gestrin o trgovini slovenskih dežel z italijanskimi. Vasilij Melik, Franc Rozman, Branko Marušič in Avguštin Malle pa o slovenski politiki v Taaffejevi dobi. Med razpravami je še pregled Ferda Gestrina o zahodnojugoslovanskih deželah od 15. do srede 17. stoletja. Cena **960 SIT**.

Vse številke ZČ lahko dobite na sedežu Zveze zgodovinskih društev Slovenije v Ljubljani, Aškerčeva 2, tel. 061/12-50-001 int. 210. Seznam je objavljen v vsaki številki ZČ. Člani zgodovinskih in muzejskih društev imajo **25%**, študenti pa **50% popusta**. Ponatise lahko naročite po dodatno znižani prednaročniški ceni.